

tato odpověď dost pravděpodobná, určitě by bylo možné věnovat jí více pozornosti, ostatně i mnoho dalších českých mladíků mělo možnost poznat kosmopolitní život podunajské metropole.

Menší míra pozornosti věnovaná Šemberovu vídeňskému působení ovšem souvisí se zaměřením práce na jeho vztah k české společnosti a s využitím jen malého množství pramenů z německojazyčného prostředí. Právě v kontextu zájmu o české prostředí je potřeba vnímat i zmíněnou velkou pozornost věnovanou Šemberovu vztahu s Janem Nerudou, který byl od určité doby jeho jediným kontaktem s českým prostředím. Jejich hluboké a upřímné přátelství „sužovalo“ celou řadu badatelů, kteří měli potíže pochopit, jak se mohl s národem tolik spjatý autor jako Jan Neruda přátelit se zrádcem národa. Přestože podle Mocné nebyl Šembera zrádcem českého národa, rozdílné ideály obou publicistů by i tak mohly být překážkou jejich porozumění. Podle autorky je ovšem rozdíl mezi oběma muži podstatně menší. Mnohem více než v samotných názorech na českou společnost se lišili v reakci na její nedostatky. Zatímco jeden volil loajalitu, druhý naopak únik.

Knihla Dagmar Mocné je zajímavým příspěvkem k dějinám českého kulturního prostředí druhé poloviny 19. století, které je důležitým motivem knihy. Život jednoho intelektuála je tak doplněn o rozsáhlý kontext. Ten obsahuje celou řadu zajímavých drobností z dobové kultury a společenského života. Například vídeňský sborník české menšiny *Dunaj*, v němž Šembera poprvé publikuje. Dále málo známý kritický salón Františky Karáskové, kde se scházela skupina mladých literátů i jiných umělců a který nabízel Šemberovi pro něj tak důležitou možnost přísné reflexe české společnosti. A také aféru skandálních textů ve vídeňském týdeníku *Montagsrevue*, jež přispěla k autorovu označení za zrádce národa. Právě pozornost věnovaná kulturnímu pozadí je silnou stránkou knihy, neboť následný obraz české kultury je mnohem barvitější a komplexnější. Navíc dokáže probudit zájem o literáty 19. století. Celkově tedy jde o zdařilý a příjemný počín vydaný Moravským zemským muzeem, jehož největším nedostatkem je obtížná dostupnost knihy.

Miroslav Vašík

David SMRČEK, *Grabenbummel. Nacionální soubor o Prahu na přelomu 19. a 20. století*, Praha, Academia, 2022, 352 s., ISBN 978-80-200-3345-1

David Smrček je studentem doktorského studia na Univerzitě ve Vídni a na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Ve svém dizertačním projektu se věnuje Badenihu jazykovým nařízením z roku 1897 a dále analyzuje demonstrace a násilné interakce v předlitavských městech. Je spolupracovníkem projektu Databáze dějin všedního dne, který funguje pod hlavičkou Historického ústavu AV ČR. Ve své knize *Grabenbummel* představuje jeden z aspektů česko-německého stýkání a potýkání v Praze na sklonku dlouhého 19. století. Hned v úvodním poděkování upozorňuje, že se jedná o přepracovanou diplomovou práci, jež byla obhájena na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v roce 2020 a posléze oceněna v soutěži nakladatelství Academia za rok 2021. Péči tohoto nakladatelství byla také vydána.

Ačkoli se to nemusí na první pohled zdát, téma publikace je aktuální i v současné době. V rámci uvedení do problematiky totiž David Smrček upozorňuje na protesty proti tzv. *Bummelu* či *Farbenbummelu*, jež proběhly na Vídeňské univerzitě v roce 2020. Jedná se o procházku vídeňských „buršáckých“ spolků v barevných symbolech. Na tomto příkladu autor celkem nenuceně vysvětlil základní pojmy, které procházejí celou knihou — tedy *Bummel* a *Burschenschaft*. *Burschenschaft*y jsou spolky vysokoškolských studentů spojené zejména s německým vlastenectvím a později nacionalismem. Jednotlivé spolky se od sebe rozlišovaly svými barvami. Termín *Bummel* označuje procházku studentských spolků v jasně vymezeném prostoru a čase, vykonávanou koordinovanými studenty v „kuléru“ (barevných čapkách a šerpách jejich spolku). Pro *Bummel* se používá také označení *Farbenbummel* (hlavně v rakouském prostředí) či česká varianta „buršácký pochod“.

Úvod práce nastiňuje již zmíněný přesah do současnosti, definuje metodologické ukotvení a vysvětluje koncepty, které se do práce promítly. Autor svou práci opřel o výzkum tzv. politiky ulice, jenž zkoumá, jak se pomocí kontaktů na ulici jednotliví aktéři demonstrací a násilí ve veřejném prostoru disciplinují a diskurzivně vytvářejí hranice možného chování. Smrček představuje základní myšlenku tohoto konceptu, práce a autory, kteří jej teoreticky rozpracovali (především němečtí historici Manfred Gailus a Thomas Lindenberger).¹ Hlavní téma, kterému se Smrček věnoval, byla problematika kolektivního násilí. V této části odkazuje na nejdůležitější související texty, konkrétně práce Rudolfa Kučery, Oty Konráda a Jaromíra Mrňky.² Kniha samotná je pak rozdělena do čtyř kapitol, jejichž začátky uvozují citáty dobových textů.

První kapitola, nesoucí název *Praha nacionálního soupeření*, je spíše syntetického rázu, přičemž načrtává prostor, v němž se odehrávají jednotlivé scény česko-německého sporu o *Grabenbummel*. Oddíl začíná připomenutím národnostních sporů okolo zavádění bilingvismu v úředním styku v Čechách a jazykových nařízeních předlitavské vlády a obecným shrnutím národnostního boje o hlavní město království — Prahu. Nejdůležitější část kapitoly shledávám ve vymezení samotného prostředí, ve kterém se boje odehrávaly, tedy pražské ulice Na Příkopě. Geografický popis prostoru ulice (zdejších významných německých budov, kulturních institucí atd.) slouží jako ukázka další bojové fronty, na které se vedly boje mezi českými a německými nacionalisty — fyzický prostor, ve kterém se utkávali a který doplňoval politické a kulturní souboje.

Nejobsáhlejší pasáž je samozřejmě věnována samotnému *Grabenbummelu* a největším s ním spojeným národnostním bouřím. *Grabenbummel* je označení pro pražskou obdobu buršáckého pochodu, jehož název je odvozen od místa konání — německého korza Am Graben, tedy Na Příkopě. Bouře, nebo „příkopové bitvy“ (jak je autor

1 Manfred GAILUS, „Pöbelexzesse“ oder Straßenpolitik? Vom großen Protest der „kleinen Leute“ um 1848, in: Rüdiger Hachtmann — Susanne Kitschun — Rejane Herwig (edd.), 1848. Akteure und Schauplätze der Berliner Revolution, Freiburg im Breisgau 2013, s. 11–20; Thomas LINDENBERGER, *Straßenpolitik. Zur Sozialgeschichte der öffentlichen Ordnung in Berlin 1900 bis 1914*, Bonn 1995, s. 11–31.

2 Rudolf KUČERA — Ota KONRÁD, *Cesty z apokalypsy. Fyzické násilí v pádu a obnově střední Evropy 1914–1922*, Praha 2018; Jaroslav MRŇKA, *Limity lidskosti. Politika a sociální praxe kolektivního násilí v českých zemích 1944–1946*, Praha 2019.

trefně nazval), proběhly ve sledované době čtyři — v letech 1898, 1904, 1908 a 1912. Smrček všechny tyto bitvy podrobně rozebírá — jejich příčiny, průběh i důsledky. Dále je třeba vyzdvihnout autorův pohled za hranice — na příkladu národnostních bouří v roce 1904, kdy jedním ze „spouštěčů“ byla rusko-japonská válka, vědomě ukazuje propojenost světa. Jedná se o jednu z velmi silných stránek této publikace. Každá bouře s sebou samozřejmě přinesla i následky (tzv. *Farbenverbot* v roce 1898, tedy zákaz nošení všech demonstrativních barevných odznaků pod trestem pokuty nebo vězení; zatýkání; úřední omezení *Bummelů*; vyostření nacionálních sporů), jež jsou v textu také velice přesně zdokumentovány.

Literárně text působí jako vypravování. Každá kapitola o jednotlivých „bitvách“ obsahuje jasně danou zápletku, růst napětí, kolizi, rozuzlení a závěr. Takovýto literární přístup bychom si s odbornou historickou prací spíše nespojovali. David Smrček však sepsal práci, která má ambice zapůsobit i na laické publikum, a to nejen díky svému atraktivnímu literárnímu stylu. Jednotlivé bitvy nejsou pouze „suše“ popsány, čtenář je skutečně „vtážen“ do děje. Rozhodnutí doplnit práci o poměrně rozsáhlou obrazovou přílohu a umísťovat ji v průběhu textu považuji za velice přínosné. Text je tím z estetického hlediska narušován zcela přirozeně a nepůsobí na čtenáře nepřehledně. Velkým přínosem této knihy je zasazování konfliktu do jasně vymezeného geografického prostoru. David Smrček věnoval mnoho pozornosti jak popisu ulice Na Příkopě, tak jejího okolí. Umožňuje tím čtenářům znalým Prahy zasadit si konflikt do reálného prostoru, který znají. Zároveň tím přispěl k připomenutí zmizelé „německé“ Prahy a jejího krás.

Obdivuhodně rozsáhlý výzkum, provedený Davidem Smrčkem, je patrný nejen z množství sekundární literatury, ale především z prostudovaných českých, německých i rakouských pramenů a archivů. Z novin a časopisů lze uvést například *Národní listy*, časopis *Čas*, *Neue Freie Presse*, *Prager Tagblatt* či *Deutscher Burschenschaftler*. Z archivů poté fond Prezidia místodržitelství, umístěný v Národním archivu v Praze, nebo archiv Prezidia rakouského ministerstva vnitra umístěného v Rakouském státním archivu. Dále je třeba pozitivně hodnotit výběr samotného tématu — česko-německé stýkání a potýkání do jisté míry rezonuje v české společnosti i v současné době. David Smrček se nedržel pouze dění v českých zemích, ale poskytl čtenáři i zahraniční souvislosti. Nejen tím, že zasadil „buršácké“ spolky do širšího střeoevropského kontextu německého nacionalismu, ale poukázal i na provázanost mezinárodních událostí s událostmi v Čechách, která je velmi často opomíjena. Čtenáři je tedy předložena důkladně zpracovaná další část rozsáhlého příběhu o nacionálním boji Čechů a Němců o Prahu na přelomu 19. a 20. století.

Pavel Petric

Jiří FRIEDL, *Domů, a za svobodou. Role Československa v migracích obyvatel Polska v letech 1945-1948*, Praha, Academia, 2020, 463 s., ISBN 978-80-7286-353-2

Skupina unavených čekajících lidí sedí na ulici, muž ve středu obrázku vypadá nejistě a nedůvěřivě. Titulní černobílá fotografie působivě uvádí čtenáře do obsahu knihy, zabývající se problematikou uprchlickou, respektive migrační v širším slova